

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kuronen, Kirsi; Fadjukoff, Päivi; Pulkkinen, Lea

Title: Aikuisten ristiriitaisesta suhtautumisesta kirkkoon

Year: 2002

Version:

Please cite the original version:

Kuronen, K., Fadjukoff, P., & Pulkkinen, L. (2002). Aikuisten ristiriitaisesta suhtautumisesta kirkkoon. In L. Lampela-Kivistö (Ed.), *Uskonto ja viestintä. Käytännöllisen teologian laitoksen vuosikirja 2002* (pp. 223-241). Yliopistopaino. Käytännöllisen teologian laitoksen vuosikirja, 2002.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja
104

USKONTO JA VIESTINTÄ
Käytännöllisen teologian laitoksen
Vuosikirja 2002

Helsinki 2002
Helsingin yliopisto
Käytännöllisen teologian laitos

Toimittaja
Liisa Lampela-Kivistö

Toimituskunta

Markku Pyysiäinen
Jyrki Knuutila
Timo Ävist
Johanna Lumijärvi

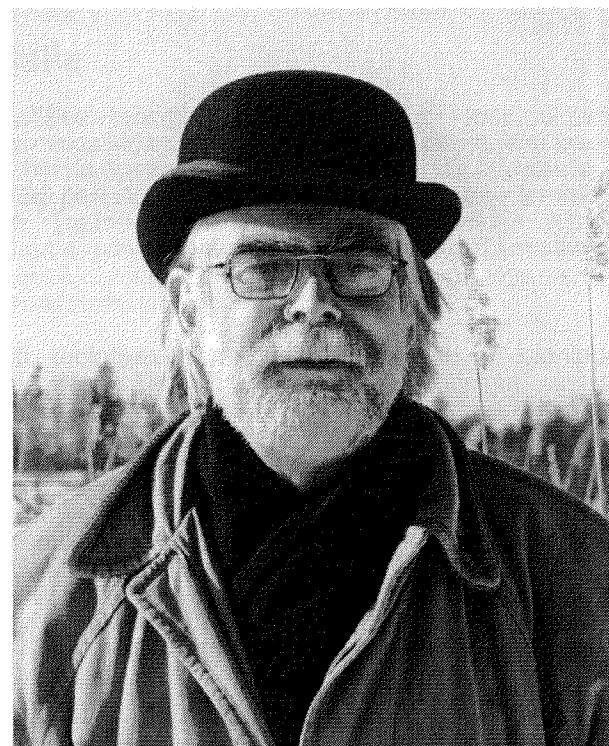
Kannen suunnittelu
Arto Kuorikoski

Kuva
Johanna Lumijärvi

ISBN 952 - 10 - 0513 - 0

ISSN 1236 - 584X

Helsinki 2002
Yliopistopaino



Tapio Lampinen
60 vuotta 4.5.2002

Parhaimmat onnittelut

Kirkkohallitus/ Jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminta (KJM)
Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli
Lohjan ev.lut. seurakunta
Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura
Kristillisten Sosialidemokraattien Liitto r.y. /Veljeysliike
Joensuun yliopiston Läntisen teologian laitos
Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta
Käytännöllisen teologian laitos

joka toimitusta kohtaan on toimituspapilla itsellään. Tämäkin kuuluu niihin väittämiin, joka odottaa perusteellista tutkimista.

Kirjallisuus

- Kirkollisten toimitusten kirja
1984 Kirkollisten toimitusten kirja. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Viides painos 1995.
- Kirkollisten toimitusten opas
1990 Kirkollisten toimitusten opas. Mänttä.
- Koivisto, Markku
1991 Toimituskeskustelut Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1980-luvulla. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A N:o 55. Pieksämäki.
- Lampinen, Tapio
2002 Villit ja vapaat. - Sana 31. 1. 2002.
- Lehtonen, Aleks
1932 Kirkon pyhät toimitukset. Porvoo.
- Lempiäinen, Pentti
1975 Kirkolliset toimitukset ja sielunhoito. - Suomen Kirkon Pappisliiton jäsenlehti 4/1975
- 1985 Kasuaalipuheet. - Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja. Toim. Raija Vartiainen. Pieksämäki.
- Lumijärvi, Johanna
1998 Miksi kuulua kirkkoon? Espoolaisten kirkkoon sitoutuminen 1990-luvulla. KTLJ 91. Helsinki.
- Parvio, Martti,
1981 Kasuaalitoimitukset teologisena ongelmana. - STKSJxx
- 1989 Luterilaisen liturgian juuret II. - Puheenvuoroja jumalanpalveluksesta. Toim. Esko Koskenvesa. KTLJ C 8/1989. Helsinki.
- Rössker, Dietrich
1986 Grundriss der Praktischen Theologie. Berlin
- Sinnemäki, Mauno
1968a Kun kuolema vieräilee. - Kirkko Suomessa. Toim. Mauno Sinnemäki. Tapiola.
- 1968b Seurakuntaan liittämisen juhla. - Kirkko Suomessa. Toim. Mauno Sinnemäki. Tapiola.
- 1968c Yhteisen kodin rakentaminen. - Kirkko Suomessa. Toim. Mauno Sinnemäki. Tapiola.
- Sihvo, Jouko
1971 Toimintasuunnittelu. - Seurakuntasuunnittelu. Toim. Jouko Sihvo ja Heikki Mäkeläinen. Kirkon tutkimuslaitoksen julkaisuja 2. Helsinki.
- 1992 Seurakunta elämän käännekohtissa Pieksämäki.
- Vilenius, Eila
1997 Kirkolliset toimitukset palveluna. Seurakuntalaisten palvelunlaatuodotusten toteutuminen kasteen, avioliittoon vihkimisen ja hautaan siunaamisen yhteydessä. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro 71. Jyväskylä

Lea Pulkkinen, Päivi Fadjukoff ja Kirsi Kuronen
Psykologian laitos, Jyväskylän yliopisto

AIKUISTEN RISTIRIITAISETA SUHTAUTUMISESTA KIRKKOON

Etsiessämme kirkkoon kuulumisen tilastotietoja käsiimme osui Tilastokeskuksen julkaisema vuosituhannen vaihteen juhlaulkaisu "Suomen vuosisata" (1999), jonka esipuheessa sanotaan, että kirja valaisee maamme menestyksen tekijöitä ja tuo esiin kaivattua pitkää perspektiiviä nykytilanteen selittämiseen ja tulevaisuuden 'näkemisen' pohjaksi. Tässä koko 1900-luvun käsittävässä katsauksessa ei kuitenkaan ollut mitään kuvausta kirkosta; oli väestöstä, koulutuksesta ja tutkimuksesta, työelämästä, sosiaaliturvasta, asumisesta, kaupasta, kansantaloudesta, liikenteestä, oikeusoloista, vaaleista, ympäristöstä, kulttuurista ja järjestöistä. Kuvastaako kirkon sivuuttaminen suomalaisen yhteiskunnan menestystekijöitä arvioitaessa jotakin suomalaisten yleisemmästä suhtautumisesta kirkkoon?

Olemme Jyväskylän yliopistossa selvittelleet aikuisten suhtautumista kirkkoon osana jo 34 vuotta jatkunutta pitkittäistutkimusta, Lapsesta aikuiseksi (englanniksi *the Jyväskylä Longitudinal Studies of Personality and Social Development, JYLS*). Tutkimuksessa on seurattu samojen henkilöiden kehitystä koulun toiselta luokalta eli 8 vuoden iästä lähtien. Aineistoa on viimeksi koottu vuonna 2001 tutkittavien ollessa 42-vuotiaita. Suhdetta kirkkoon on tiedusteltu 27, 36 ja 42 vuoden iässä. Tutkittavien joukko koostui alun perin 12 satunnaisesti valitusta kouluokasta, joilla oli yhteensä 369 oppilasta. Heistä olemme tavoittaneet tutkimukseen eri seurantavaiheissa noin 80 %.

Tutkimuksemme päätavoitteena on ollut seurata sosioemotionaalista kehitystä ja sen yhteyksiä työuran, perhe-elämän ja terveyden muotoutumiseen. Sosioemotionaalista kehitystä on tarkasteltu osana persoonallisuuden kehitystä ja siihen on sisällytetty mm. identiteetin muotoutuminen. Identiteetti on monitahoinen ja kiisteltykin psykologinen käsite, jonka esitteli ensimmäisenä Erik H. Erikson (1950) ja josta on tämän jälkeen viidenkymmenen vuoden aikana esitetty useanlaisia eri osa-alueita

painottavia määritelmiä. Näiden pohjalta on muodostunut myös koulukuntia, jotka seuraavat omia teoreettisia ja empiirisiä perinteitään.

Identiteetin määrittely

Identiteettitutkimuksen koulukunnille yhteistä on näkemys identiteetistä ihmisen sisäisenä dynaamisena tasapainona samuuden ja muutoksen välillä (Bosma, 1995). Ihmisellä on tarvetta tuntea olemassaoloonsa liittyvää samuutta ja jatkuvuutta vuodesta ja tilanteesta toiseen huolimatta siitä, että ihmisen ulkoiset piirteet muuttuvat ja käyttäytyminen vaihtelee kypsymisen ja uusien roolien myötä. Minäidentiteetti on siis tunnetta minän jatkuvuudesta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä, ja siitä että sisäiset tarpeet, kyvyt ja itsestä tehdyt havainnot ovat sopusoinnussa keskenään. Tällöin yksilö on tietoinen niin omasta ainutlaatuisuudestaan kuin samankaltaisuudestaan muiden kanssa sekä omista voimavaroistaan ja heikkouksistaan. Identiteettiin sisältyy myös tiedostamatonta pyrkimystä kokemusten jatkuvuuteen sekä odotusta, että muutkin havaitsevat hänessä saman jatkuvuuden.

Identiteetin määritelmissä on esiintynyt myös vaihtelua siinä, millä tavoin lähikäsitteet erotetaan identiteetin käsitteestä. Mm. Lapsley ja Power (1988) ja Kroger (2000b, 7) pitävät käsitteiden integroitumista hyödyllisempänä kuin tarkasti rajattujen käsitteiden tutkimista toisistaan erillisinä. He käyttävätkin käsitteitä self (itse), ego ja identiteetti toistensa synonyymeina. Bosma (1995) erottelee identiteettitutkimuksessa kolme pääsuuntausta:

- Eriksonin ja Marcian työlle perustuvan tutkimustradition, jossa painottuu kehityksellinen näkökulma. Identiteetti nähdään minän sisäisenä rakenteena, joka kehittyy ja organisoituu laadullisesti erilaisten vaiheiden kautta.
- Minäkäsityksen tutkimuksen, joka painottaa identiteettiä ihmisen kumulatiivisena teoriana itsestään. Minäkäsityksen tutkimus pohtii ihmisen kuvaa itsestään liittyen mm. todelliseen vs. ideaaliin minäkäsitykseen ja keskeisesti myös itsearvostukseen.
- Sosiaalisen identiteetin tutkimuksen, joka perustuu paljolti Henri Tajfelin työlle (Tajfel & Turner, 1985). Tässä suuntauksessa painottuvat ryhmien väliset konfliktit, sosiaaliset muutokset ja itsen luokittelu. Lähtökohtana on, että yksilöt määrittelevät itseään suhteessa sosiaalisiin ryhmiin, mikä johtaa myös psykologisesti tunnusomaiseen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Teoria erottaa yksilön henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin. Sosiaalisella identiteetillä viitataan siihen osaan ihmisen minäkäsitystä, joka syntyy

ihmisen tiedosta kuulua tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin (tai ryhmään) sekä tämän tiedon merkityksellisyydestä hänelle.

Tutkimuksemme empiirinen aineisto perustuu Marcian luomaan identiteettistatusluokitukseen, jonka perustaa valotetaan siksi erityisesti.

Identiteetin kehityksestä

Oman yksilöllisen identiteetin muodostamista on pidetty keskeisenä nuoruuteen kuuluvana kehitystehtävänä, vaikkakin se alkaa jo varhaislapsuudessa lapsen ymmärtäessä itsensä ympäristöstään erilliseksi olennoiksi, ja hioutuu edelleen läpi koko aikuisuuden (mm. Erikson 1950; 1968; Marcia, 1980). Nuoruusiässä nähtävissä oleva tulevaisuus muuttuu tietoisena elämänsuunnitelman osaksi, ja ihmiselle kehittyy hallitseva minäidentiteetti. Identiteetti on itsenäinen intrapsyykinen rakenne. Sen rakentuessa ihminen pyrkii löytämään omimman minänsä, ei enää vain heijastelemaan ihailmiensa muiden ihmisten ominaisuuksia ja arvoja kuten lapsuusajan identifikaatioissa.

Nuoruudessa tapahtuvaa minäidentiteetin eli minuutta koskevan jatkuvuuden tunteen eheytymistä pidetään edellytyksenä aikuisen terveen toimeliaisuuden ja vastuuntunnon kehittymiselle, työuran rakentamiselle sekä läheisten aikuisten ihmissuhteiden luomiselle. Identiteetin rakentaminen merkitsee käsityksen muodostamista omasta yksilöllisyydestä, omista arvoista ja niistä päämääristä, joihin elämässä pyrkii. Samalla se antaa pohjan sitoutumiselle ammatilliseen valintaan, parisuhteeseen, perherooliin sekä uskonnolliseen ja poliittiseen ideologiaan. Identiteetin vahvistuessa ihmiselle kasvaa varmuus siitä, että hän haluaa ja kykenee saavuttamaan järjestyksen ja tarkoituksen elämäänsä.

Identiteettistatus

Marcia (1966; 1980) on jatkanut Eriksonin identiteetin käsitteen kehittelyä pyrkimällä saattamaan sitä empiirisesti tutkittavaksi. Hän on kytenyt identiteetin kehityksen psykososiaalisiin valintoihin ja tuonut korostetusti esille kontekstuaalista näkökulmaa. Identiteetti voidaan hänen mukaansa määritellä suhteessa mm. ammatinvalintaan ja erilaisiin ideologisiin kysymyksiin, kuten uskontoon ja politiikkaan. Marcia (1993) erottaa identiteetissä kolme eri tasoa:

- Rakenteellinen taso, joka viittaa niihin kokonaisvaltaisiin seurauksiin, joita identiteetillä on psykodynaamisiin prosesseihin.
- Kokemuksellinen taso eli ihmisen oma kokemus identiteetistään. Marcia korostaa voimakkaasti identiteetin muotoutumisen ja identiteetin rakentamisen eroa. Kasvaessaan lapsi tulee yhä tietoisemmaksi itsestään erillisenä olentona ja omaksuu näin itselleen identiteetin tietyn nimisenä, tiettyjen vanhempien lapsena, tietyn koulun oppilaana jne. Tämä prosessi liittyy identiteetin muotoutumiseen. Kuitenkin vasta kun hän alkaa tehdä päätöksiä siitä, kuka ja millainen hän haluaa olla, mihin ryhmiin liittyä ja millaisia arvoja omaksua, voidaan puhua identiteetin rakentamisesta ja saavuttamisesta.
- Käyttäytymisen taso eli se, mitä identiteetin muotoutumisen prosessista voidaan havainnoida ulkopuolelta. Millaisiin sitoumuksiin ja toimintoihin se ihmistä ohjaa, ja millaisena muut näkevät henkilön identiteettityylin.

Identiteetin etsintä voi olla monia vuosia kestävä prosessi. Jos identiteetti on heikosti jäsentynyt, ihminen kokee hämmennystä ja epäselvyyttä suhteessa omiin pyrkimyksiinsä ja mahdollisuuksiinsa, ja joutuu turvautumaan toisiin arvioidakseen itseään ja mahdollisuuksiaan (Marcia, 1980; Pulkkinen, 1992). Marcia on luokitellut identiteettistatukset identiteetin saavuttamiseksi käydyn prosessin mukaan neljään luokkaan ja tiivistänyt identiteettiluokittelunsa kriteerit taulukossa 1 esitetyllä tavalla. Hän on myös koonnut identiteettistatusluokitukseen kohdistuneiden tutkimusten tuloksia 25 vuoden ajalta (Marcia 1993b).

Taulukko 1: Marcian identiteettistatusluokittelu: eri statusten määrittelykriteerit (Marcia 1980, 162; 1993a, 11)

	Saavutettu identiteetti (<i>Achievement</i>)	Etsivä identiteetti (<i>Moratorium</i>)	Omaksuttu identiteetti (<i>Foreclosure</i>)	Hajaantunut identiteetti (<i>Diffusion</i>)
Vaihtoehtojen vertailu ja pohdinta	On läpikäyty	Meneillään	Ei ole	On tai ei ole
Sitoutuminen	Kyllä	Epävarma	Kyllä	Ei ole

Hajaantunut (*diffusion*) identiteetti tarkoittaa, että ihmisellä ei ole olemassa selkeää identiteettiä tai omaa näkemystä, ja hän suhtautuu asiaan välinpitämättömästi. Hän ei myöskään pyri luomaan itselleen identiteettiä eikä pidä tätä asiaa millään tavoin ongelmallisena. Marcian mukaan tällaisille ihmisille ominaista on orientoituminen nykyhetkeen, ei niinkään tulevaisuuteen. Tutkimustulosten mukaan henkilöt, joilla on hajaantunut identiteetti, näkevät elämäänsä vaikuttavien tekijöiden olevan heidän itsensä ulkopuolella. He antavat helposti periksi sosiaaliselle paineelle.

Etsivä (*moratorium*) identiteetti on ihmisellä, joka ei pysty määrittämään kantaansa eli sitoutumistaan. Hän kokee tämän olotilan itselleen ongelmalliseksi ja pyrkii aktiivisesti löytämään ja muodostamaan eheän näkemyksen ja identiteetin.

Omaksuttu (*foreclosure*) identiteetti tarkoittaa, että ihminen on ilman erityistä omaa pohdintaansa omaksunut perheestään tai muusta taustayhteisöstään tutut näkemykset ja normit, ja sitoutunut niihin. Marcian mukaan omaksuttu identiteetti johtaa ihmistä ikään kuin toteuttamaan ja täyttämään ennalta asetettuja normeja ja odotuksia. Tutkimustulosten mukaan omaksuttuun identiteettiin liittyy usein usko autoritaariseen järjestelmään sekä sosiaalisesti stereotyyppistä ajattelua. Henkilöt, joilla on omaksuttu identiteetti, toivovat vahvaa johtajaa ja uskovat oman ryhmänsä ja tapansa olevan oikeita.

Saavutettu (*achievement*) identiteetti merkitsee, että ihminen on aktiivisesti itse rakentanut identiteettiään ja näkemystään pohtimalla, kyseenalaistamalla ja vertailemalla erilaisia näkemyksiä, mahdollisesti jopa

jonkinlaisen identiteettikriisin kautta. Saavutettu identiteetti merkitsee sitoutumista ja tuo vahvuutta: ihminen katsoo tulevaisuutta asiana, johon hän voi itse vaikuttaa. Tutkimustulosten mukaan identiteetin saavuttaneet ihmiset uskovat voivansa itse vaikuttaa elämäänsä ja olevansa siitä vastuussa. He pystyvät parhaiten vastustamaan sosiaalista painetta.

Mitään merkitseviä eroja ei ole todettu eri identiteettistatusluokkiin luokiteltujen ihmisten keskimääräisessä yleisessä älykkyystasossa. Opiskelussa ja tiedon käsittelyssä heillä on kuitenkin eroja: Saavuttajat ovat informaatio-orientoituneita ja oma-aloitteisia asioiden selvittäjiä, Omaksujat normeja ja ohjeita noudattavia ja Hajaantuneet hajanaisempia ja asiakohtaisesti eteneviä.

Marcia (1966) lähti tutkimuksensa varhaisvaiheessa siitä ajatuksesta, että identiteetin tasot ovat kehityksellisesti järjestäytyneitä siten, että kehitys etenee lapsuusajan hajaantuneesta identiteetistä lähiympäristön tarjoaman identiteetin omaksumiseen, siitä etsintään ja viimeisenä vaiheena saavutetun identiteetin selkiyttämiseen. Saavutettu identiteetti olisi näin ollen identiteetin kehittynein taso, ja sitä on pidetty aikuisille ominaisena. Tutkimustulokset (esim. Pulkkinen & Kokko, 2000) ovat kuitenkin osoittaneet, ettei identiteetin kehittyminen tapahdu niin suoraviivaisesti ja yksinkertaisesti kuin Marcia aiemmin oletti. Identiteetti ei selkiydykään nuoruusiän jälkeen, vaan henkilöllä voi olla hajaantunut identiteetti vielä aikuisenakin. Identiteetin kehittyminen on yksilöllistä, eikä identiteettistatus välttämättä ole pysyvä edes identiteetin omakohtaisen pohdinnan kautta saavuttaneiden osalta. Saavutettukin identiteetti voi joutua uuteen kriisiin myöhemmässä elämänvaiheessa.

Uskonnollinen identiteetti

Olemme tutkimuksessamme selvittelleet identiteettistatusta haastattelumenetelmän avulla tutkittavien ollessa 27-, 36- ja 42-vuotiaita. Haastattelu kesti useampia tunteja ja siihen sisältyi paljon muutakin, kuten perhe-elämää, työtä ja elämänmuutoksia koskevia kysymyksiä. Identiteettiä tutkimme suhteessa useanlaisiin kohteisiin, kuten uskonto, politiikka, elämäntyyli, työ ja parisuhde. Peruskysymyksemme haastattelussa olivat seuraavat: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi? Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon? Miten olet päätenyt siihen katsomukseen, joka sinulla on?

Haastattelun tarkoituksena oli selvittää sitä, kuinka paljon haastateltavat olivat pohtineet esimerkiksi uskontoon liittyviä kysymyksiä ja olivatko he löytäneet ratkaisun, johon olivat sitoutuneet. Pohdinnan ja sitoutumisen perusteella päätelimme, millainen henkilön identiteetti oli suhteessa uskontoon.

Olettamuksemme oli, että 42 vuoden ikään mennessä suhtautuminen kirkkoon tai muuhun elämäkatsomukseen olisi selkiytynyt sitoutumiseksi johonkin katsomukseen. Sitoutuminen olisi joko omaksumisen tai omakohtaisen pohdinnan tulosta. Ristiriitaista suhtautumista, joka on nuorten etsinnälle ja pohtimiselle tyypillistä, oletettiin esiintyvän nuorilla aikuisilla enemmän kuin keski-ikänsä kynnyksellä.

Tulokset yllättivät. Etsivää identiteettiä tosin oli odotusten mukaisesti vähän keski-ikänsä kynnyksellä, mutta hajaantunutta identiteettiä esiintyi paljon. Ristiriitainen suhtautuminen kirkkoon oli tunnusomaista saavutetulle identiteetille. Tämä merkitsee sitä, että elämäkatsomus, johon oli sitouduttu, oli omatekoinen. Vastaaajista löytyi monenlaisia "uskonpuhdistajia". Seuraavassa tuloksia tarkastellaan kuvailemalla kutakin uskonnollisen tai elämäkatsomuksellisen identiteetin statusta esimerkkien valossa.

Taulukko 2. Identiteettistatusten jakautuminen (%) 27-, 36- ja 42 -vuotiaana (N=196)

Identiteettistatus	27	36	42
Hajaantunut	42	26	34
Etsivä	15	4	3
Omaksuttu	18	37	24
Saavutettu	25	33	39
Yhteensä	100	100	100

Hajaantunutta eli diffuusia identiteettiä esiintyi kolmasosalla (34 %) 42-vuotiaista haastatelluista. Ristiriitaista suhtautumista kirkkoon ei hajaantunutta identiteettiä osoittavissa vastauksissa paljoakaan esiintynyt. Joissakin vastauksissa kritisoiitiin kirkkoa ja kirkollisveroa tai kerrottiin huonoista kokemuksista, jotka ovat horjuttaneet luottamusta kirkkoon.

Hajaantunutta identiteettiä osoittavista vastauksista erottui kolme erilaista ryhmää; myös niiden yhdistelmiä esiintyi:

- Ei kiinnosta, ei ole ajatellut uskonasioita; kirkkoon kyllä kuuluu, koska on kastettu.

- Eronnut kirkosta verojen vuoksi tai koska "muutkin" erosivat; ei kiinnosta.

- Kriittinen kanta esim. uskon varjolla tehtyihin vääryyksiin, joitakin kirkon oppeja kohtaan tai joistakin uskovaisista saatujen huonojen kokemusten takia.

Yhteenvetona voisi sanoa, että hajaantunutta identiteettiä ilmensivät vastaukset, joiden mukaan uskonnolliset ja elämäntarkoitukselliset asiat eivät kiinnostaneet haastateltavaa. Ne tuntuivat kaukaisilta, vierailta tai epäselviltä asioilta, joiden pohtimiseen ja joihin suhteen luomiseen ei ole käytetty aikaa. Monet hajaantunutta identiteettiä osoittavat haastattelut olivat hyvin niukkasanaaisia. Laatikkotekstinä on esimerkki niukasta ja ristiriitaista suhtautumista ilmentävästä vastauksesta. Kolmantena esimerkkinä on haastattelu, joka osoittaa, että lapsen kysymyksiä voi olla vaikea kohdata, jos oma identiteetti on hajaantunut.

Hajaantunut identiteetti:

1. Haastattelija (H) kysyy: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?

Vastaus (V) (mies): Ei oikein minkäänlaista kiinnostusta asiaan.

H: Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon?

V: En usko.

2. H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?

V (mies, ilmoittanut edellä, että on eronnut kirkosta): Kai se on sitä, että kyllä enemmän minä katselisin, että kakskolmasosaa on sitä, mitä ihminen itse on vaikuttanut tai vaikuttaa ja loppu on sitten sattumaa, mitähän se olisi sitten... Toisaalta sitten sen ymmärrän, että juuri tällainen joku Jeesus ja Jumala, niin luohan se turvallisuutta sitten, kun on joku, joka katsoisi, että ...

H: Onko tähän kirkosta eroamiseen vaikuttanut sitten mitkä syyt?

Liittyykö se ihan näihin uskonnollisiin asioihin vai...?

V: Oikeastaan siinä oli kai se, että tuntui, ettei se kirkko ja eikä tuo seurakunta, niin ei se anna minulle yhtään mitään. Päinvastoin, se vie vain rahat. Siis niin kuin kärjistettynä.

H: Mutta koetko, että sinulla sitten olisi joku tällainen elämäntarkoitus vai onko vaikea sen tarkemmin sanoa?

V: En minä sillä tavoin pysty mitään sanomaan. Se tuntuu vaan, kun siihen sotketaan uskonto, niin se on höyrypäisten hommaa, että siellä soditaan ja muuta kumminkin sen varrella sitten. En kuitenkaan katso itseäni kuuluvaksi siihen sakkiiin.

3. H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?

V (nainen): En tiedä. Se on sellainen epämääräinen möykky.

H: Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon?

V: Kyllä varmaan. Tässä jouduin pohtimaan sitä kautta kun poika kysyi, kun on uskonnon tuntia ja muita, niin itsekin miettii, että mistä tämä maailma on ja miten tämä maailma on syntynyt.

H: Entäs sitten sellaiset omakohtaiset pohdiskelut?

V: Kyllä joskus, mutta hyvin harvoin. Niitä sysää syrjään. Minä olen aina ollut vähän sellainen, että ... pitäisi olla aina faktaa.

Etsivää identiteettiä esiintyi hyvin vähän, vain 3 %:lla haastatelluista 42-vuotiaista. Etsivä identiteetti ilmeni siinä, että uskonnollinen tai elämäntarkoituksellinen näkemys oli pohdinnan alla. Esimerkiksi henkilö

mietiskelee, on saanut virikkeitä uskovalta toveriltaan, mutta ei ole vielä päätyttyä mihinkään. Joku toinen sanoo uskovansa johonkin, mutta asia pohdituttaa edelleen. Taustalla on evankelisuterilainen kirkko, mutta etsintöjä on myös muihin suuntiin. Etsivälle identiteetille on tunnusomaista ristiriitainen suhtautuminen. Laatikkotekstinä on haastatteluesimerkki henkilöstä, joka sanoo olevansa vielä matkalla:

Etsivä identiteetti

H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?

V (nainen): Minulla on sellainen mietintäaika. Minulla on ollut hyvin selkeä kristillinen näkemys, mutta se on nyt horjunut noitten kovien vuosien aikana, kun laittaa arvoja uuteen järjestykseen. Olen huomannut selvästi, että se on muotoutumassa uudelleen. En niin selkeästi enää usko kristillisesti. Kyllä minä uskon joka tapauksessa, että jotain korkeampaa on, mutta en ole enää niin vakuuttunut kristillisestä sanomasta. Nyt on kyseenalaistamisen aika.

H: Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon?

V: Kyllä.

H: Kuinka paljon sinä sitä nykyäänkin pohdit?

V: Väliillä enemmän ja väliillä vähemmän. En voi sanoa, että se on minun ajankohtaisin pohdinnan aihe, mutta kyllä se kulkee mukana tuolla jossakin takaraivossa koko ajan. Väliillä se tulee vahvemmin ja sitten käyn keskusteluja ystävienkin kanssa. Väliillä taas on hiljaisempaa sillä saralla.

H: Miten olet päätyttyä siihen katsomukseen, joka sinulla on ... vai oletko etsimässä sitä? V: Kyllä minä vielä olen matkalla, mutta kyllä minulla se ajatus on, että kuitenkin on jotakin korkeampaa olemassa, mutta siinä se oikeastaan sitten onkin. Jotakin korkeampaa on, joka meidän tukena on, mutta kyllä se on sitäkin minun mielestäni, että sitä vastuun ottamista omasta elämästä.

Jossain vaiheessa jotenkin minulla niin voimakkaasti oli siellä. Minä olen yleensäkin sellainen ihminen, että kun tulee uusia asioita minä niin voimakkaasti lähden mukaan, innostun hirveästi ja sitten olen ihan toisessa laidassa. Minulla on niin kuin löytymässä nyt se oikeastaan varmaan se oma keskitie, mitä haluaa sitten kulkea. Mutta luottavaisin mielin minä niitä asioita ajattelen. Ei minulla ole mitään pelkoa tai sellaista.

Omaksuttua identiteettiä esiintyi neljäsosalla (24 %) vastaajista. Vastauksista erottui kolme ryhmää:

- Tunnustuksellinen uskonnollisuus, johon kuuluu usko Jumalaan. Äiti mainitaan tavallisimmin ajattelutavan lähteeksi, mutta usein myös koti- tai sukutausta. Yllättävän usein tulevat esille myös koulun opetukset ja koulun suuri merkitys näkemyksen synnyssä. Henkilö on saattanut tuoda näkemyksensä taustasta esille mm. seuraavaa:

- kirkkoon kuuluminen ja usko Jumalaan on "periytynyt"
- sanoo olevansa evankelisuterilainen ja uskoo Jumalaan ja ylösnousemukseen; ei ole asiaa sen kummemmin pohtinut; kotona on ollut vahva vakaumus
- samat ajatukset kuin äidillä
- uskoo korkeampiin voimiin ja kohtaloon, pitää uskontoa tärkeänä myös lapsilleen ja haluaa välittää sen heille; näkemys tullut kotoa äidin kautta
- vahva usko, jonka haluaa välittää lapsilleen; näkemys kotoa ja äidiltä
- sanoo olevansa puhdas kristitty, uskoo Jumalaan ja Kristukseen pelastajana, kertoo vanhempiensa olevan uskossa ja saaneensa vakaumuksensa kodin perintönä; saanut isältä jo pienenä Raamatun, joka on vahvistanut vakaumusta
- näkemys koulusta ja lapsuudesta
- uskoo Jumalaan ja kuvaa Jumalaa oljenkorreksi vaikeissa tilanteissa; ei ole suhdettaan uskontoon sen kummemmin pohtinut; koululla suuri merkitys näkemyksen synnyssä.

- Irrottautuminen valtion kirkosta vapaiden suuntien, Jehovan todistajien tms. hyväksi. Äiti on näissäkin tapauksissa ollut merkittävä vaikuttaja, esim.

- ei uskoa valtion kirkkoon, vapaat suunnat kiinnostavat; äiti vei seurakuntaan ja sieltä sai kipinän.

- Ristiriitainen suhtautuminen, joka on myös lapsuudenkodin perua. Henkilö sanoo, että ei usko, vaikka saattaa kuulua kirkkoon. Hän voi kuvata itseään käsitteillä "olen ateisti" tai "en ole ateisti". Heijastaakseen omaksuttua identiteettiä, vastauksesta on käytävä ilmi, että ajattelutapa on perua lapsuuden kodista tai muusta nimitystä lähteestä, esim.

- henkilö sanoo, että hän ei ole ateisti, muttei aktiivinen uskovainenaan; on kuulunut kirkkoon ja kasvanut siihen
- sanoo olevansa ateisti ja kritisoi "jos noi kirkon ihmiset huomaa, että kirkko rupee kiinnostamaan, niin ne tuppaa ja tuppaa sitä

tietoa vielä entistä enemmän”; ”järjestelmä on vanhoillinen, mitä ne kirkonmiehet touhuu”; lapsuuden perheessä suhde samanlainen, on liittynyt kirkkoon vaimon kehotuksesta.

Yhteenvetona voisi sanoa, että omaksuttua identiteettiä ilmensivät vastaukset, joiden mukaan uskonnollinen näkemys on syntynyt kodin perintönä, äidin, isän tai muun omaisen vaikutuksesta, kasvatuksen tuloksena tai koulun vaikutuksesta. Tarjottua näkemystä tai sen mahdollisia vaihtoehtoja ei ole koskaan syvällisemmin pysähdetty omalla kohdalla pohtimaan. Näkemys näyttäytyy pikemminkin traditiona kuin henkilökohtaisena suhteena, kuten laatikkotekstinä oleva haastatteluesimerkki osoittaa:

Omaksuttu identiteetti

H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?

V (mies): Kyllä se ihan selkee on.

H: Mitä se sitten sisältää? Jos vähän siitä kertosit.

V: Mut on ortodoksiks kastettu ja mun mielestä se on ihan hyvä. Mä tykkään siitä, tästä uskonnosta. En sitä mihkään muuhun vaihtais. Ei mua oo kukaan saanu vielä käännettyä. Mä oon tyytyväinen siihen ja mä nautin siitä, se on ihan OK.

H: Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon?

V: Hyvin vähän.

H: Onko tavallaan koti vaikuttanut siihen, että oot päätenyt tähän katsomukseen, mikä tästä uskonnosta on vai onko mitkä tekijät vaikuttanu?

V: Mut on kastettu ja meidän lapsetkin on kastettu ortodoksiseks, vaikka vaimo on luterilainen, niin se on tuntunu vaan hyvältä. Ei siinä oo mitään. Se tuntuu normaalilta. Jos joku uskuntoon pitää kuulua, niin mä oon kuulunu siihen ja se on ihan OK. Se vaan on. Etten mä rupee miettiin, että vaihtaisko luterilaiseen vai liittyiskö helluntailaisiin taikka tämmöisiin. En mä oo sellasta aatellukaan.

Saavutettu identiteetti oli kaikkein yleisin. Sitä esiintyi 39 %:lla vastaajista. Yllättävästi oman uskoontulon kautta muodostunut vakaumus muodosti vain osan saavutetusta identiteetistä. Toinen ja suurempi osa sisälsi ristiriitaista suhtautumista kirkkoon eli oman näkemyksen muodostamista ja kriittistä suhtautumista kirkkoon. Henkilöt halusivat uskoa omin ehdoin. Vastauksista

erottui kolme ryhmää, joista ensimmäinen muodostui henkilökohtaisesta uskoon tulemisesta eikä se sisältänyt ristiriitaista suhdetta kirkkoon.

- Uskoontulo ja omakohtaisesti pohdittu suhde, esim.

- Jumala on tärkeä ja Raamattu elämän ohjenuora; isä oli saarnamies ja nuoruudessa oli itse käsiteltävä asia ja otettava kantaa

- vahva omakohtaisesti pohdittu suhde Jumalaan

- uskoontulo asioiden pohdinnan kautta

- vahva usko kristillisyyteen, nuoruudessa voimakas etsikkoaike

- vahva usko luterilaisuuteen, kotitausta uskovainen, jota vastaan ensin kapinoi, mutta pohdinnan kautta muodostanut perhetaustan pohjalle oman näkemyksensä

- vahva usko Jumalaan, Jumalaan rakkauden tunteena; nuorena voimakasta pohdintaa, pohtinut eri uskontokuntien välisiä suhteita.

- Uskoo Jumalaan, mutta omin ehdoin, esim.

- henkilön mielestä kirkko täysin väärä instanssi itsen ja Jumalan välissä

- pohtinut Jumalan olemusta ja tehnyt omat johtopäätöksensä; kirkko ei tärkeä tässä suhteessa

- eronnut kirkosta ja muodostanut oman näkemyksensä

- uskoo, mutta ei siten kuin kirkko sen määrittelee; kirkko vain instituutio, ajatellut asian itse

- on näkemys, mutta ei tunne saavansa kirkolta sille vastinetta tai vastakaikua; kirkko liian ”ryppyotsainen”, kirkossa käyminen kiusallista

- uskoo Raamatun sanaa, mutta ei siihen mitä kirkko opettaa

- oma usko, jonka takia ei kuitenkaan katso tarvetta kirkossa käyntiin; perhetaustan vaikutus pohjalla, mutta ajan kuluessa luonut oman suhteen

- vahva usko, muttei tunne tarvetta kirkossa käyntiin, koska parempi itse lukea asioista kuin kuunnella muiden puheita; ”papit saarnaa siihen malliin kun haluavat, kertovat yhteiskunnalle sen minkä haluavat”, ”en halua olla vaikutuksen alaisena kirkossa, että muhun pumpataan ajatuksia”

- sanoo käyvänsä kirkossa, vaikka ”Jumalani ei ole kirkossa eikä se ole yhteisö”

- uskoo Jumalaan ja usko näyttäytyy ihmisten käyttäytymisessä; tuntee kiitollisuutta asioista mutta ei ”kestänyt kirkossa sitä sinä-syntinen-sitä-ja-tätä -hokemaa”

- Yli uskontokuntien menevä katsomus, esim.
 - katsoo itsellään olevan itämaistyyppinen katsomus; hyväksyy sinänsä kristinuskon, mutta ei kirkkoa; pitää kirkkoa "omituisena rahanpesufirmana"
 - sanoo itsellensä olevan oma katsomus, jossa on vaikutteita itämaisista uskonnoista ja rajatiedosta; kristinuskon Suomessa tuntuu pakkojutulta
 - sanoo itsellään olevan vahva usko; on tutustunut useisiin uskontokuntiin ja kokee evankelisluterilaisen kirkon luotaantyöntävänä
 - ateistinen, mutta kuitenkin kristillisiä ja muita uskonnollisia piirteitä sisältävä näkemys; ei halua toteuttaa näkemystään kirkollisissa piireissä, koska "kirkolliset menot tökkää"; eronnut ensin kirkosta, sitten pohtinut asiat kohdallaan
 - itämaisvaikutteinen näkemys, jota paljon pohtinut; pitää kirkon dualismia vieraana, mutta kristinuskon sinänsä on OK; kirkon opetukset ja latteus, erityisesti protestanttiseen liikkeeseen liittyvät tuntuivat rasittavilta; eronnut kirkosta
 - näkemys, jota ei tarkkaan osaa kuvata; yleiskristillisiä arvoja; pohtii asiaa paljon monelta kantilta; kirkon säännöt ja systeemit tuntuivat hölmöiltä, "papi puhuu vain tavallisista asioista" ja "kaikki on tehty jäykäksi".

Yhteenvetona voisi sanoa, että saavutetussa identiteetissä uskonnollisiin ja elämäntarkoituksellisiin asioihin on muodostettu omakohtainen suhde, jota ilmentetään omalla tavalla; on otettu kantaa erilaisiin näkemyksiin ja pohdittu uskonnollisten tai elämäntarkoituksellisten asioiden merkitystä omassa elämässä. Saavutettua identiteettiä koskevat vastaukset olivat usein pitkiä, joskus kymmeniä minutteja kestäviä analyyseja. Laatikkotekstinä olevan haastatteluesimerkin lyhyestä vastauksesta ilmenee saavutetun identiteetin olemus, toisesta haastatteluesimerkistä tapa, jolla omin ehdoin uskomista kuvataan. Usein ajatusten muotoilu on esimerkin tavoin hapuilevaa.

Saavutettu identiteetti

1. H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?
 V (nainen): On selkeä näkemys siitä, mikä on oikein ja mikä väärin.
 H: Voisitko kertoa siitä vähän enemmän?
 V: Minä uskon siihen, mitä Raamatussa sanotaan. En välttämättä siihen, mitä kirkko opettaa. Jatkuvasti etsin ja pohdin lisää tätä asiaa.
 H: Kertoisitko enemmän, millä tavalla olet pohtinut asiaa?
 V: Oikeastaan siinä vaiheessa, kun sain lapsen, rupesin pohtimaan elämää ja sen tarkoitusta. Siinä vaiheessa minulla oli aikaa miettiä ja ajattelin, että onko se tarkoitus, että synnyttään ja vähän aikaa tehdään töitä ja kuollaan pois vai onko jotain muutakin?
 H: Miten olet päätenyt siihen katsomukseen, joka sinulla on?
 V: Vertailemalla eri uskontoja niiden opetukseen ja niitä vertaamalla siihen, mitä Raamatussa sanotaan.

2. H: Kuinka vahva tai selkeä on uskonnollinen katsomuksesi?
 V: On se melko selkeä. Minulla on vähän, onko liioiteltua sanoa, että se on buddhalainen elämäntarkoitus, mutta minulla ei ole mitään tekemistä buddhalaisuuden kanssa, mutta sen tyyppinen ajatus näistä enemmän säännöllisyydestä tai kiertokulusta tai energioista tai jotain sellaista. En osaa sanoa sen enempää. Vaikka me näistä asioista keskustelimme silloin, ennen miehen kuolemaa. Se johtui varmaan siitä hänen yleisestä suhteesta elämään ja ehkä osittain siitä depressiivisyydestä mikä oli. Hän aika paljon mietti tämän tyyppisiä asioita ja kyllä niistä keskusteltiin sitten yhdessäkin ja luettiin asiaan liittyvää kirjallisuutta jonkin verran. Kyllä minulla on kohtuullisen selkeä käsitys siitä, että minä pidän esim. tällaisia tunnetason ja energiatason asioita aika merkityksellisinä. Varsinkin ihmisen hyvinvoinnille. Ihmiset eivät suinkaan ole riippumattomia toisistaan tässä mielessä, paitsi aineellisessa mielessä niin myös jossakin henkisemmässä ja myöskin ihminen voi myrkyttää monien elämää.
 H: Oletko pohtinut suhdettasi uskontoon?
 V: Kyllä jonkin verran. Mutta tällaiseen kristinuskon dualismiin minulla on... ei minulla kristinuskokaan vastaan ole mitään, mutta juuri tämä dualistinen puoli siinä minua rasittaa älyttömästi. Se on jotenkin turhan pelkistettyä todellisuutta ja sellaista aika ahdistavaa. Ei se minua ahdistaa, mutta näen ympärilläni, että se ahdistaa muita ihmisiä, koska yritetään vääntää asioita sellaisiin muotteihin, mihin

Identiteettistatuksen pysyvyys aikuisiässä

Identiteetin tutkimuksen varhaisemmassa vaiheessa oletettiin, että identiteetissä tapahtuu kehitystä kohti saavutettua identiteettiä. Tuskin kukaan uskoi, että kolmasosa vastaajista olisi vielä keski-ikää lähestyessään hajaantuneen identiteetin tilassa suhteessa uskontoon. Kun nyt näin joka tapauksessa tutkimuksemme mukaan oli asianlaita, oli kiinnostavaa tarkastella, millainen näiden henkilöiden identiteetti oli ollut aikaisempina vuosina.

Taulukosta 2 ilmenee identiteettistatusten jakautuminen 27-, 36- ja 42-vuotiaana. Siitä on luettavissa, että saavutettu identiteetti on lisääntynyt aikuisiän kuluessa ja etsivä identiteetti vähentynyt. Hajaantuneessa ja omaksutussa identiteetissä on sitä vastoin tapahtunut vaihtelua siten, että 36-vuotiaana hajaantunut identiteetti on ollut vähäisempää ja omaksuttu identiteetti runsaampaa kuin muulloin. Tämä tulos sopii aikuisiän kehitystä koskevaan Levinsonin (1986) teoriaan, jonka mukaan n. 35-vuotiaana on seestynyt kausi, jolloin elämisen puitteet ovat suhteellisen vakiintuneita.

Nykyisen identiteetin tausta. Tarkastelumme siitä, millainen identiteettikehitys edelsi nykyistä identiteettiä, paljasti, että 42-vuotiaana diffuusoin eli hajaantuneen identiteetin tilassa olleista yli puolella (37) oli ollut vastaava identiteetti 36-vuotiaana ja heistä 27:llä oli ollut tämä identiteetti 27-vuotiaana. Hajaantunutta identiteettiä oli 27-vuotiaana ollut myös 14 henkilöllä, joilla 36-vuotiaana oli omaksuttu identiteetti, mutta jotka palasivat takaisin hajaantuneeseen identiteettiin 42-vuotiaana. Tämä merkitsee, että viidesosalla haastatelluista identiteetti oli ollut hajaantunut koko tutkimusajan tai se oli palannut uudelleen hajaantuneeksi.

Jatkuvuutta oli myös omaksutussa identiteetissä 66 henkilöstä, joilla 42-vuotiaana oli omaksuttu identiteetti, 28:lla oli ollut vastaava identiteetti 6 vuotta aikaisemmin. Heistä 11:lla oli omaksuttu identiteetti jo 27-vuotiaana, mikä merkitsee omaksutun identiteetin pysymistä samanlaisena 6 %:lla koko tutkimuksen ajan. Joillakin (13 henkilöä) hajaantunut identiteetti muuttui omaksutuksi ikävälillä 27 - 36.

Saavutettu identiteetti 42-vuotiaana (75) oli ollut yli puolella (44) jo 36-vuotiaana ja heistä puolella jo 27-vuotiaana. Tämä merkitsee sitä, että 11%:lla haastatelluista oli ollut saavutettu identiteetti koko tutkimuksen ajan. Myös muista identiteettistatuksista, varsinkin omaksutusta identiteetistä

siirrytään usein saavutettuun identiteettiin. Oletettua tyypillistä kehityspolkua hajaantuneesta identiteetistä etsivään ja siitä saavutettuun identiteettiin esiintyi vain yhdellä henkilöllä.

Mitä varhaisaikuisen identiteetistä seuraa?

Identiteettistatusten muutoksia voidaan katsella myös toisesta näkökulmasta eli siitä, mitä on kehkeytnyt nuoren aikuisen identiteetistä seuraavina vuosina. Tuloksemme osoittavat, että hajaantuneen identiteetin pysyvyyden ohella varhaisaikuisuuden hajaantunut identiteetti voi kehittyä omaksutuksi identiteetiksi tai vain käväistä omaksutussa identiteetissä palaten hajaantuneeksi. Myös kehitys saavutettuun identiteettiin on mahdollinen. Etsivän identiteetin osalta on nähtävissä kehitys saavutetun identiteetin suuntaan aivan kuten Marcia on olettanutkin.

Sekä omaksuttu että saavutettu identiteetti pyrkivät säilymään samanlaisena aikuisiässä, mutta myös muutoksia on tapahtunut. Omaksutusta identiteetistä on siirrytty saavutettuun identiteettiin. Kerran saavutettu identiteetti on voitu kyseenalaistaa hajaantumisella, uudelleen etsimisellä tai omaksumisella, mistä on voitu palata saavutettuun identiteettiin.

Pohdintaa

Pääkysymys, joka meitä on vastausten koodauksessa askarruttanut, koskee saavutetun identiteetin olemusta. Pitäisikö saavutetun uskontoa tai elämänskatsomusta koskevan identiteetin olla opillisesti tai käsitteellisesti jäsenyöneempi kuin mitä haastateltavamme pystyivät esittämään silloin, kun he sanoivat uskovansa omin ehdoin? Merkitsisivätkö tiukemmat opilliset vaatimukset jonkin kirkkokunnan uskonnolliseen vakaumuksen sitoutumista pohdiskelujen tai uskonnollisen herätyksen kautta. Olisiko elämänskatsomuksen osalta pystyttävä täsmällisempään käsitteelliseen kuvaamiseen vastauksessa siihen, kuinka selkeä katsomus on. Jos tällaisia kriteerejä asetettaisiin, aniharvat olisivat saavuttaneet uskonnollisen tai elämänskatsomuksellisen identiteetin.

Mihin kirkon opetus tähtää ihmisten uskonnollisen identiteetin kannalta? Onko kirkko valmis kohtaamaan nykyajan ihmisiä, jotka eivät niin yleisesti omaksu uskonnollista identiteettiä kodistaan ja ympäristöstään kuin joskus

aikaisemmin. Nykyajan ihminen haluaa muodostaa oman näkemyksensä. Kuinka paljon saarnoissa ja muussa kirkon opetuksessa otetaan huomioon tämä yksilöllisen ajattelun tarve ja kysyvä mieli?

Haastateltavat sanoivat kyllä usein uskovansa johonkin korkeampaan voimaan, mutta kirkon opeista oli negatiivinen käsitys. Kriitiikin täsmällisempää sisältöä ei voitu tässä tutkimuksessa lähteä selvittämään; haastattelijoiden asiantuntemus ei siihen riittänyt. Ehkä kysymystä on teologiien piirissä selvitelty, tai jos ei ole, niin tässä olisi tärkeä tutkimusaihe. Sitä ei voi lähestyä kyselylomakkein, vaan siihen tarvitaan avointa keskustelua, jossa on mahdollista tuoda esille omia ajatuksia.

Esitelmä luentosarjasta "Mikä kirkon elämässä ja toiminnassa kiinnostaa tutkijaa?" 19.11.2001

Lähteet

- Bosma, H.A. (1995). Identity and identity processes: what are we talking about? Teoksessa A. Oosterwegel & R. A. Wicklund (toim.). *The self in European and North American culture: Development and processes.* (s. 5-17). Alankomaat: Kluwer Academic.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society.* New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis.* New York: Norton.
- Kroger, J. (2000b). *Identity development: Adolescence through adulthood.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lapsley, D.K. & Power, F.C. (toim.). (1988). *Self, ego, and identity: Integrative approaches.* New York: Springer-Verlag. Levinson, D.J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41, 3-13.
- Marcia, J.E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551B558.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. Teoksessa J. Adelson (toim.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159B187). New York: John Wiley & Sons.
- Marcia, J.E. (1993a). The ego identity status approach to ego identity. Teoksessa J.E. Marcia, A.S. Waterman, D.R. Matteson, S.L. Archer & J.L. Orlofsky (toim.). *Ego identity: a handbook for psychosocial research.* (s. 3-21). New York: Springer-Verlag.
- Marcia, J.E. (1993b). The status of the statuses: Research review. Teoksessa J.E. Marcia, A.S. Waterman, D.R. Matteson, S.L. Archer & J.L. Orlofsky (toim.). *Ego identity: a handbook for psychosocial research.* (s. 23-41). New York: Springer-Verlag.

Pulkkinen, L. (1992). Nuoren persoonallisuuden kehitys. Teoksessa P. Niemelä ja J.-E. Ruth (toim.). *Ihmisen elämänkaari.* (s. 75B89). Helsinki: Otava.

Pulkkinen, L. & Kokko, K. (2000). Identity development in adulthood. *Journal of Research in Personality* 34, 445-470.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1985). The social identity theory of intergroup behavior. Teoksessa S. Worchel & W. G. Austin (toim.). *The psychology of intergroup relations.* (s. 7-24). Chicago: Nelson-Hall.